

ТРАКТАТ О „МЕРИ“ ИЛИ НАРАТИВ ОДМЕРЕНОГ КОД СРБА

Сажетак: Ситуације попут ове данашње, када се ставља на испит, како однос појединца тако и целокупан однос друштва према изазовима са којима се суочавамо, може да тражи ослонац у прошлим догађајима који су захтевали прибраност и одговорност без изузетка и комодитета изолованости. Тада није мањкало иницијатива за решавање проблема, али је недостајало спремности да се активности повежу у једну кохезиону енергију коју би сви прихватили и са радошћу својатали. Разлози томе су бројни, од арогнације оних који су на власти, преко цинизма оних који им се супротстављају, до скепсе народа који је често био неповерљив према било којој друштвено-политичкој иницијативи јер су полазиле од паролe добробити за народ, а притом игнорисале сваку његову стварну потребу. Јединствени наратив бројних историјских ситуација решаваних у оваквој атмосфери јесте искључивост у погледу исправности сопственог становишта и виђења без спремности да се он преиспита. Критика и полемика нису биле прихватљиве јер су доживљаване као непријатељски чин, а општи државни и национални интерес је био ствар страначког и/или лидерског егоизма који је представљен као катехисих спасења. Уочљиво је да су изостајала усаглашавања и помирљива решења супротстављена крајности. Понекад су међутим, могле да се чују поруке о неодрживости оваквог приступа јер је његова искључива моћ везана за онемогућавање стабилности српског идентитета.

Кључне речи: Вредност, одговорност, идентитет, уравниотеженост, Срби

Мешетарење

Сведоци смо процеса у којем савремене геополитичке турбуленције итичу на реобликовање постојећих приступа вредностима. Ниво њиховог испољавања је у свакодневници толико интензиван да је готово у потпуности маргинализовао све некадашње изазове, али и одговоре на њих до мере да је постало и упитно било какво подсећање. Политички ставови, идејне фабуле, идеолошке тезе, културолошки домети, национални идентитети подједнако су изложени насртајима, који су, по својој упечатљивој форми грубости, одлучни у намери да девастирају све постојеће наративе о тзв. „духовној вертикали“

(Екмецић 2008) српског народа. Иако је контекст „вертикале“ у историографији врло незахвалан и подложен бројним злоупотребама, за многе то није био разлог да се одустане од потраге за упечатљивим моментима представљања идентитета. Међутим, одговоран однос који је та потрага захтевала, обеспокојавао је многе, нарочито оне којима је био преко потребан у замишљеном наступу сопствене личности. Отуд су они радије одабирали његову номенклатуру, а при том занемаривали његову есенцију, штавише, одстрањивали су је. У таквом приступу, који је постајао све доминантнији, на удару је најчешће био традиционални концепт идентитета који је стваран вишевековним уобличавањем српске духовности. Његова садржина је неприхватљиво комплексна и захтевна у намери да се правилно докучи.

Отуд су „новотари“, односно носиоци савремених промена, које карактерише помањкање времена и плитка заинтересованост која иде до такве информисаности која је лишена сваке амбиције сазнања новог, избегавали сваку дубљу упућеност и то управо у тренутку када су се на њу највише позивали. (Ломпар 2011) Последица тога је релаксиран однос према културном наслеђу, распојасана лакоћа суочавања са значајним темама које су препознате као упоришне тачке идентитета уз пратећу спремност да се од било чега брзо одустане. Такво типолошко понашање у којем се деловало супротно од оног шта је званично истицано, са наметљивом дозом сериозности и кроз популистички призвук медијског општења, промовисано је као став друштвене елите која је уобличавала политички дискурс. Под утицајем медијски видљивог, њему су се прилагођавали многи, уобличавајући, на тај начин, своје ставове. Таква узорност довела је до мимикрије која је претила да стигматизује, а потом и потисне сваки облик другачијег виђења. (Пекић 1991) Тежило се униформности ставова, мисли и промишљања чиме су оне губиле свој смисао и, постепено, уобличавале су пожељни вид испољавања солидарности са политичком елитом. Креирана је масовност у којој су одлучујућу реч имали тек поједини душебрижници, иза којих је стојала материјална моћ и финансијска подршка оних којима је одговарало стање које је подсећало на „мравињак“ (Милошевић 1982) јединки посвећених идентичној улози у друштву. Она је осведочена у масовној и неупитној подршци. Ова уобразиља могла је да постане реална вишегодишњим процесом уобличавања, при чему је најимпозантнију сервилност морала да покаже управо мисаоно најслободнија област – просвета. Као и све остало, и образовање је извитоперено и, готово хируршким захватом одстрањена је критичка мисао из њеног садржајног уобличавања. (Марковић 2016) Неговало се подржавање узора сумњиве моралности и снисходљива упућеност са краткотрајним меморисањем испразних достигнућа. На овај начин стратешки циљ постала је идеологија одумирања свих до тада постојећих идеолошких образаца и инкранација њиховог конзументног антипода који је у својим сегментима подсећао на сваку од историјски препознатљивих.

Притом је, у модерном идеолошком изразу уочена сличност са претходним, могла да постане супротност у поређењу са традиционалним поимањем. Релативизација је храбрила сваку врсту отуђености надајући се „контролисаним хаосу“ и бескрајној нестабилности у којој је своју узданицу једино препо-

знао владајући естаблишмент. Лојалност грађана, на тај начин, проистацала је из страха од непознатог којем нико није могао да се супротстави јер је скромно образовање тако нешто онемогућило. Стварало се друштво у којем је појединац принуђен да се повинује и да то истовремено доживи као своју потпуно еманципацију. (Билас 1954) Већина од тих појединаца су овим били задовољни, чврсто уверени да никада слободнији не могу да буду. Они који су сумњали нестајали су као глечери приликом процеса глобалног отопљавања, а на њиховом месту настајао је нов екосистем потпуно несвестан о оном шта је било пре. Њихова бројност копнила је упоредо са затирањем истраживачке радозналости и промишљања које је могло да доведе у сумњу друштвени концепт и негован карактер личности.

Идеолошка уобразиља, као „егзистентна неистина“ или „неистина живљења“, сводила је човека на појаву физиолошких потреба и потрошачке наклоности. Њен напор да такву атмосферу друштвеног разоваја негује и очува био је екстремно моћан. Њена снага проистацала је из потребе очувања постојеће расподеле друштвене моћи и осигурања постојећих привилегија. Међутим, иако је концепт могао да функционише доста успешно, његова духовна присила, услед неодрживог негирања човековог слободоумља, могла је сваког часа да попусти. То сазнање стварало је неповерење не само елите према народу, већ и сваког према сваком јер је ниво неискрености у људским односима могао претећи да напредује до своје шизофрене неодрживости.

Савремени идеолошки „*melting pot*“, у таквим тренуцима, посезао је за артефактима како националистичких, тако и интернационалистичких идеологија све у намери да се очува, при том потискујући првобитну наклонст друштва према једној од њих. Тако су наводни националисти посезали за глобализацијом без обзира на ресантиман који су према њој осећали, а политичари наднационалне провенијенције могли су да се позову на одбрану националног интереса уколико је он био угрожен јер се поклапао са тренутком када се њихова власт осетно осипала. Трансформација савремене идеолошке елите није могла да буде невидљива, али је њен руководећи мотив да остане на власти вешто прекривен начелом уважавања новоисказаних потреба народа. При том је та потреба представљена као вредност остварена демократским путем дијалога различитости, а заправо је био добро осмишљен сценаријо зарад прихватања оних идеја које су корисне прилагодљивој елити ради њеног континуитета власти и у „новим временима“. Тако је нова/стара елита уз реторичко прилагођавање и неговање масовне подршке кроз већ виђеном мисаоном обамрлости изнова створила себи подршку нових/старих рецепијената. И наново је то био идеолошки пројекат могуће успешне појавности, али потпуно неискрене стабилности које је страхопоштовање искључиво чувало.

Оно је једино могло да у човеку, спремном да истрпи, помири очигледан јаз између обећаног и испуњеног, илузије и стварности. Одбачена слободна воља приликом избора, онемогућено сазнајно напредовање човека, оспоравана сумња у постојеће, забринутост за сопствен живот и живот најмилијих, претећа силуета репресије, искуства непромишљених и импресивна равнодушност окружења су били јака подршка очувању страхопоштовања људи и незане-

марљив гарант стабилности владајућег поретка. Међутим, сви ови облици испољавања човекове неслободе уједно су били и кондензатори незадовољства које је могло да постане неконтролисана емоција. Њен интензитет испољавања могла је да поспеши и трајна одредница српског друштва – неповерење. Неповерење се исказује у односу власти према становништву, људи према околини, имућних према сиромашним, образованих према мање образовним, институција према грађанима и обрнуто. Пратећа појава ове одреднице јесте отуђење међу људима које и социјалну свакидашњицу доживљава као стресогени фактор. Нетипичан облик живота постао је типична појава међу људима, а одмерен и трезвен човек изгледао је као архетип епоха за које се све више сумњало да су биле реалност, а све више веровало да су производ маштарија неостварених и проскрибованих. (Марковић 2015) Живот се одвијао на ивици разумљивости и такве околности су разарале људски организам. Обамрлост одговора на задату културу живљења учинила је цепидлачење о небитним стварима утехом која је надоместила истински бунт због обесмишљеног живота. Тај облик духовне потрошње био је прихватљив за многе који нису били спремни за било какво идеалистичко пожртвовање. Време се уочавало једино повећањем бора и старењем, једноличност је разарала историјске процесе и обесхрабривала сваки покушај промене устаљеног. Умртвљена људскост ипак није значила и њену предају.

Баласт који је спречавао њену креативност испод свог габарита је акумулирао незадовољство постојећим. Уколико је оно правовремено откривено, могло је да буде загашено додатним притисцима, али је то био и мач са две оштрице јер је могао да доведе до очајничког потеза. Упркос присутној напетој атмосфери, доминанте друштвене елите које су имале користи од постојећег стања, иако је оно исцрпљивало друштво, нису од њега одустајале. Оне су се приклониле тенденцији даљег неговања и експлоатисања друштвене абнормалности и прихватиле су ризик од могуће ерупције незадовољства. У овом поимању ерупција тешко да је могла да се оствари јер су сви расположиви друштвени механизми својски радили на онемогућавању стварања критичког става који би до ње једино могао да доведе. Чврсто уверени у своју надмоћ, нису ни приметили како су постепено постајали занесењаци сопствених илузија и непознаница. Друштво које егзистира на једноумљу и обрасцу спутавања, без икаквог одушка макар и у љубопитљивој различитости, суочено је са могућом експлозијом незадовољства. Она се јављала управо код оних за које се веровало да су есхатолошки, односно трајно у томе онемогућени. Реч је о становништву које је револуционарно кренуло у промене надајући се уважавању нове елите коју су, приликом излива своје осветољубивости, уздигли на пиједестал водеће друштвене снаге. Непримерено разарање је доживљено као освет нове епохе у којој ће њено деловање бити обесмишљено. Међутим, злурадо је изгледала намера да ће се насиље искоренити насиљем.

Поборници ових тектонских друштвених промена, које су биле видљиве у неколико наврата током модерне српске историје, ипак су истицали да су хуманистички донели будућег друштва највреднији идеал за који је било потребно уложити рушилачки напор и извести крвав пир. Оног тренутка када је та

визија почела да се политички остварује, постали су видљиви сви њени огољени ефекти. Усиљена наметљивост новоформираних идеологија еуфорично се испољавала и било какву сумњу доживљавала је као црвоточину која има крајње намере, те је било потребно одлучно се обрачунати са њом. Многи обични људи, у тим околностима, постали су жртве несналажљивости, јер експанзионистичка идеологија, као новоформирана догма, инсистирала је на правоверности без изузетака. При том није било разумевања за опрезније и успореније који су се тешко мирили са изменом постојећих обичаја и традиционалних навика.

Најчешће су доживљавани као унутрашње деструктивне снаге према којима није било милости. То је би пут у тзв. ново цивилизацијско доба благодети које је, заправо срљало у предцивилизацијско стање револуционарне искључивости, емотивне отупелости и неморала. Идеалистичка фикција, помућена драматичним сликама стварности имала је ограничен век трајања. Међутим, како су се ове фикције учесталиле у српској историји, свака наредна је била све дужа јер су, са једне стране, њене методе одржања биле све малициозније и делотворније, а са друге стране и притворност код народа је била све распрострањенија и инвентивнија. На тај начин је прокламована визија новог и бољег друштва тонула у глиб своје антиподне стварности, а да се при том тврдоглаво држала визије иако је она постала фарса и демагошко ништавило. И сваки наредни пут, када су се промене дешавале, ишло се из почетка: од револуционарног таласа, преко верујуће визије и обрачуна са свим дотадашњим до безобзирног очувања утопије.

Демократски приступ који је подразумевао: суочавање и сучељавање различитих погледа, дијалог неистомишљеника, аргументовану жестину полемика, одговорност изреченог, мисаоно упориште заузетих ставова, толеранцију супарника, критику идеологија, јавно мњење, а искључивао: антагонизам и мржњу, бахатост и правоверност, острашћеност и идеолошки нихилизам, подједнако је био непривлачан за било који идеолошки колорит у који се српско друштво уплело искрено се надајући бољитку. Идеологије без корективног фактора уздизале су се и пропадале међу Србима, а њихови најбројнији правоверници су их надживели, подједнако речито и правремено заступајући наредну као и претходну. Тиме је „хипокризија“, заиста, постала „претендент на архетип недореченог“ у процесу који је трагао за идентитетским одликама српског народа. Тешко је било онеспокојити овакав наратив, посебно ако се има у виду потпуно неизван успех при том подухвату. Међутим, неизвесност није обесхрабрила многе истакнуте српске интелектуалце, који су смело износили критичке погледе према доминантним идентитетским претензијама, а све у намери да ограниче понављање њихових разорних учинака. Они су трагали за доследним вредностима које су трајале у континуитету успешно одолевајући свим изазовима и које су пружале отпор популизму као затупљујућој пошастима и одлучујућем упоришту идеологија.

Мера као негован изданак

Интелектуални покрет усредсређен на продубљивање духовности, ширење сазнања и јачање мисли био је јединствен одговор на све поменуте идеолошке узурпације, неискрене манифестације друштвене солидарности и лажну хуманистику. Он је зазирао од еуфоричних иступа идеолошких фанатика и сумњао је у сваки од њихових прокламованих циљева. Сакривање иза памфлетизације политичких ставова и паролисања визија за ове интелектуалце представљало је заташкавање бројних слабости које су произилазиле из неодрживости обећања у сусрету са реалношћу. Све њих је објединила јединствена намера да се критикују сладуњаве опсене о српској држави у различитим идеолошким оквирима. Био је то отпор креирању ставова са предубеђењем којем су се његови носиоци у потпуности повиновали - немилосрдни према било каквој критици која је могла предубеђење да доведе у питање. У том контексту предубеђење је условљавало могућу манипулацију политичким идејама и идеологијама које су из њега произилазиле. Подржаваоци предубеђења, како показује модерна српска историја, били су представници политичке елите која је имала државничку и државнотворачку амбицију. Њихово предубеђење било је засновано на трагању за начином освајања полуга власти и што дужем опстанку на тој позицији. То је условљавао много труда и довитљивости у покушају трајања. Највећа препрека у том подухвату била је како помирити спремности да се што дуже влада са одлуком да се, притом, што мање учи, сазнаје и промишља. Уз што мање напора и беспотребних сумњи истрајавало се на одржању владајућих привилегија, али је то било исувише захтевно и тешко одрживо у оквиру комплексних историјских процеса који су се одвијали на Балкану. Међутим, то што је нешто било исувише захтевно није значило одустајање услед ограничених сазнајних могућности, већ је, код наметљиве елите, подстакло потрагу за одрживим инструментима власти који су, при том, сазнање доживели као препреку коју треба елиминисати и због које не треба одустати. Штавише, постало је шаблонским становиште да је онај који поклекне пред образовним сумњама или који се упушта у њих заправо човек пун слабости и неталентована особа за политичку делатност. Ово није био преседан, већ више балкански образац јавног друштвеног делатника. (Јовановић, 2005)

Напор у правцу очувања овог политичког status quo-а требао је да се прелије према становништву које је, бирачким правом, морало да испољи своју наклоност према етаблираним државним кадровима. Велика пажња, из тог разлога, била је усмерена према креирању визије која је требало да буде допадљива и масовно прихватљива. Њу је осмишљавала једноставност и избегавање проблемског удубљивања. Позитиван учинак је требао да буде видљив у што широј подршци бирача, а њихова закржљала мисаона униформност је представљана као успех најширег демократског процеса. Тиме је извршена формализација вредносних домета демократије, што је значило карикирање њеног стварног карактера и преиначење њене термилошке употребе. У таквој атмосфери реинтерпретације било која вредност из прошлости, која није

могла на други начин да се прикрије, добила је своје нове осмишљене садржаје, често супротне првобитним, али функционалне у друштву „*melting pot*“-а. Овако формиран систем није настао процесом дијалектике и сучељавања многостраних виђења и погледа, већ је блефирао сваки друштвени темељ и у томе захтевао популистичку подршку. Недовољно оплемењен интелектуалним домашајима, овај систем је, упркос грандиозној појави, био врло осетљив, и то највише на трезвено уочене нелогичности. С обзиром на то да су нелогичности биле бројне, са трезвеним се требало обрачунати. То је захтевало надобудност у одбрани, али је њену манифестацију, због нервозе услед мањкавости доказа и услед ослонца на халабуку, чинио неуравнотеженом и подложном ефекту крајности. Са тим се суочавало српско друштво када је на острашћен начин прихватало идеологије. Његови промотери су остајали у свету ограниченог духовног дмета, потпуно неспремни да чују и добронамерне опаске, јер су критике доживљавали као недопустив непријатељски чин, и то управо онај за којим су они посегли у својој бекоспромисној опсени доласка на врх. И свако је ту, од кључних друштвених актера, могао да пронађе надахнуће у мржњи према супротстављеном који је на идентичан начин одговарао. У том друштвеном амбијенту стварао се духовни круг који је прихватао анимозитете као једино одрживо заједништво међу људима - недовољно храбрим да се из те уобразиље измигоље. Крајност је креирала овај образац и била је бесна и саркастична на било које другачије погледе. (Дворниковић, 1995)

Они су ипак осванули, и често су свитали у историји српске друштвене мисли, а подсећање на њих је мисионарски посао сваког ко је држао и држи до сопственог образовања и до образовања српског друштва и нације. Мисаони наратив је видљив у стваралаштву бројних појединаца који се нису мирили са униформисањем ставова како политичких, тако и националних и наднационалних. (Марковић 2018) Њега је прожимала идеја космополитизма и националног поноса до које се долазило мукотрпним прегалаштвом у овладавању новим знањима. Само тако је могло да се одигра „освајање слободе“, а револуционарни занос оцеубиства и братоубиства као и пратећа осветољубивост одстрани као неприхватљив пут према друштвеном успеху. Овај мисаони контекст био је део процеса који има неизвештан пут и спреман је да се развије, или коригује, али и повуче, што је зависило од самокритичког преиспитивања и опстанка у сусрету са другим, насталим у својој нацији, али и ван ње. Он је био спреман да призна грешку и да падне на испиту у сусрету са стварношћу а, при том, није био склон да стварност прилагођава својим хипотезама, не дозвољавајући, на тај начин, да му виђења прерасту у уобразиљу од које се не одустаје. Идеје које су успешно пролазиле кроз ове корективне факторе изгубиле су своју екстремну појавност. Исто тако, њихове присталице се нису руководиле инсистирањем и тврдоглавим наступом, већ су своје ставове браниле пристожним наступом, комуникативним дијалогом иза којег је стојала завидна проблемска упућеност.

Њихова појава није захтевала страхопоштовање, него је њихова речитост уливала уважавање. Све то било је могуће ослонцем на образовање као масовном процесу духовног напредовања и културног уздицања. Њима је јединственост

на подршка било човекољубље као упориште хришћанског морала до којег су нацију водили узорни и доследни у њему. Без призвука лицемерја, увек спремни да одступе, али не и да устукну, интелектуалци наклоњени овом наративу били су обзирни и кротки у представљању свог виђења. Врло често је његова утемељеност била толико снажна да је кроткост била импресивна у свом дискретном наступу, засењујући, на тај начин сваку идеолошку мимикрију и упућујући, сваког од нас понаособ, на суочавање са сопственим nihilизмом. То је био приступ који је наговештавао да може и другачије од ироније и неповерења, као и да је мало шта доступно сада и одмах, већ да све, као и ми сами, заслужује време кроз које се схвата или одбацује, али којем се никада не потчињава и додворава. Представа о човеку, у овом контексту, била је креирана са много више уважавања и поштовања и врло често није била докучива јер су њена сензуалност и дискреција зрачиле непредвидивом енергијом – неопходном за добре људе.

Потрага за таквим човеком постала је ризичан, али незаобилазан пут у правцу поштовања личности и друштва које оне чине. И мада је ова активност одисала наивним идеализмом, она је једино могла да заинтригира човека према ставу да је уважаван и од оних који су, у дотадашњем приступу, били спремни једино да злоупотребе наклоност зарад сопствене државничке амбиције. Човек је, у овом контексту постао много опрезнији и мање подложен инструментализацији, а његов највећи проблем је био да не буде проказан од идеолошки заведених и многобројнијих и да, под њиховим притиском, постане део њих. Нису, дакле, сви били обесхрабрани и нису се сви „утапали“. Њихова нада почивала је на откривању хоризонта сазнања који је српско идентитетско питање уобличавао духовним вредностима православног хришћанства, културном еманципацијом националне идеје, трезвеним посматрањем геополитичких процеса, преиспитивањем и сумњом, одговорношћу и емотивном суздржаношћу која осећање није гасила, већ му је упростојила израз.

Консеквенца тога био је човек уљудан и умерен у својој социјализацији и врло тешко поводљив за популистичке игре које су догматизовали скромне идеолошке катехизисе. Он је зазирао од егоизма и истрајавања на њему ч и уколико је заступао исправан став јер своју убедљивост није тражило у тврдоглавости, већ у сабеседништву и разумевању. То је условило потрагу за мноштвом личности у српском друштву и отклон од масовности у подршци властољубљу. Његован човек није био спреман за једноличност и једноумље и зато је српски народ и могао да има полицентричан карактер у изразу свог идентитета који се упорно одупирао униформности којој је тежила идеологована политичка елита. Човек мере, уздржаности и радозналост духа могао је да мења српски идентитет и да избегне сувопарност и ригидност која је обесмишљавала традицију, онемогућавајући јој, притом, да се радује модернизацији. Такво друштво је узданица нашег труда и одбрана од наметљиве располућене заједнице која Србе дели на правоверне и непријатеље идолопоклоничких идеологија - за које су наивни страдали, а притворни их користили.

Изгледи

Уочен наратив мисаоног развоја српског идентитета, изражен пристојним наступом, одговорним заузимањем ставова и без задртости према неистоветном у свом времену заиста је остављао осведочен писан траг који је од непроцењиве вредности. Његова корист видљива је у раду интелектуалних настављача и њиховим сазнајнима проникнућима која су чинили да српска национална идеја, али и идентитет уопште, буду обновљиви и осавремењени, али без много лутања због традиционалног ослонаца. Јасна је порука овог наратива и огледа се у уважавању чињенице да једино постоји континуитет у процесу формирања идеје. Тај процес чини неодрживим било коју идејну окошталост и креативну равнодушност према присутним изазовима са којима се српски народ сусреће у својој историји. Њега карактеришу трансформације и подложност утицајима, али је његова тенденција, временом, била посвећена уравнотежењу односа промена и очуваног стајалишта у идентитету. Нагло урушавање као и изричита одбрана стварали су бројне дисконтинуитете српског идентитета, а од националне идеје чинили рапсодију милозвучних тонова која је тонула у вулгаризацију фолклора, етнофилетизам и територијалну претензиозност. Све то било је могуће уз ослонац на митску слику прошлости у којем се народно предање уобличавало у правоверну истину насупрот историографским достигнућима. У савременој одбрани овог приступа, често могу да се сврстају и значајна научна имена која благонаклоно гледају на националну имагинацију критикујући покушај њене редукције научним приступом, а да се, притом, не слажу са констатацијом да је нација била прекривена „вулканским пепелом митологије“. (Екмецић, 1989) Енергија оних који заступају овакве ставове много је уочљивија јер је њихова спремност да бране своје позиције склона фанатичном уверењу и умишљеној правоверности. Отуд они, својом социјалном видљивости потпуно дискредитују опрезне и одмерене. Наметљиви у наступу, задојени екстремизмом, трансформишу националну идеју у јанусово лице мизогиније правдајући овај поступак непријатељством које српство окружује, али и које га изнутра разара. Њихова пожртвована спремност и ватрена реторика су покриће за бројне недостатке који су нарочито видљиви у сусрету са реалним околностима. Упркос томе, они не одустају од своје острашћености надајући се да ће неумољива стварност једном попустити. Драматична цена која током ове самообмане крњи корпус велича се као херојски чин „златних генерација“, чији пример треба следити. Набусит карактер присталица егзалитарног српства доводи до својеврсног потискивања оних који су посвећенији промишљању и који сумњају у националистички наратив задојен пароксизмом. (Ковић 2015) Њихова експоненција је једва приметна, на шта утиче много разлога, али су благ карактер и отклон од демонстрираног фанатизма готово свима заједнички. Осим тога, њихов морал и етика оплемењена човекољубљем нису добродошли политичкој елити и еуфоричној маси која је подржава. Они су, међутим, иако далеко од медијске заступљености, остали чувари Светосавља и националне широкогрудости која је држала до сопственог израза, али није обеспокојавала и сличну склоност других.

Пошто је актуелни историјски тренутак развоја српске националне идеје, у протекла два века, често био манифестован у облику доминације бучних и арогантних (Радић, Јовановић, 2009), поставља се питање да ли је поверење у разложне и одмерене икада било уочено и, уколико није, колико је оно уопште и потребно? Одговор се, по нашем мишљењу, не налази у неком наративу историјске сврсисходности и обавезе да се појави. Овај наратив промишљања је део индивидуалне склоности за упознавање са новим који проистиче из неспокојног духа радозналости. Просвећеност је њихова радост, а последица учења било је космополитско сагледавање и сумња у било какве стереотипе и митске представе. Њихов учинак био је видљив искључиво у ширењу културног хоризонта који је померао границе српског националног израза према разноврсности друштвених идеја, извлачећи га, на тај начин, из идеолошког муља и дискриминаторске настраности. Можда представници ове националне одмерености нису побуђивали довољно пажње у тренутку када су стварали, али је њихово наслеђе неизбежно уколико нам је намера да уочимо културни развитак српског друштва. Повремен осврт на ово наслеђе не скреће пажњу само на то да је недовољно декларативно истицање културне посвећености, већ и да је неодложно потребна промена културног обрасца српске националне идеје и идентитета као и његов излазак из пречесте амбивалентности.¹ Мера у њиховој експресији, без међа у знатижељи и са непомирљивим отклоном од површности, изискује захтевнији пут развоја, али са неупоредиво видљивијом духовном пуноћом. Ово је пут од којег не треба одступити и једино у томе можда и треба бити искључив, премда и на томе не треба инсистирати.

Литература:

1. Dvorniković, Vladimir, (1995), *Borba ideja*, Novinsko-izdavačka ustanova Službeni list SRJ, Beograd.
2. Đilas, Milovan, (1954), *Anatomija jednog morala*, Nova Misao, Beograd, broj 1, str. 2-22.
3. Ekmedžić, Milorad, (2008), *Dugo kretanje između klanja i oranja, Istorija Srba u novom veku 1492-1992*, Zavod za udžbenike, Beograd.
4. Ekmedžić, Milorad, (2002), *Nacionalni identitet, sintetičke nacije i budućnost demokratije, Dijalog prošlosti i sadašnjosti*, Beograd, Službeni list SRJ.
5. Ekmedžić, Milorad, (1989), *Stvaranje Jugoslavije 1789-1918*, Prosveta, Beograd.
6. Jovanović, Miroslav, Radić, Radivoj, (2009) *Kriza istorije, srpska historiografija i društveni izazovi kraja 20. I početka 21. Veka*, Udruženje za društvenu istoriju, Beograd.
7. Jovanović, Slobodan, (2005), *Kulturni obrazac*, Beograd, Stubovi kulture.
8. Lompar, Milo, (2011), *Duh samoporicanja*, Orfeus, Novi Sad.
9. Lubardić, Bogdan, (2011), *Justin Popović u Oksfordu: između romantizovanih činjenica i činje nice romantizma, Srpska teologija u dvadesetom veku: istraživački problemi i rezultati knj. 10*, str. 75-197.

¹ „Попут многих традиционалних православца (traditional Orthodox) он је комбиновао дубоку сумњу – и непријатељственост (hostility) – према западном хришћанству са огромном личном топлином и гостољубивошћу према хришћанима Запада“ (Лубардић 2011: 81)

10. Marković, Saša, (2016), Srpski učitelj u Ugarsoj 1778-1918, Pedagoški fakultet u Somboru, Sombor
11. Marković, Saša, (2015), Nacionalno bez odijuma, pogled bez pretenzija, Pedagoški fakultet u Somboru, Sombor.
12. Marković, Saša, (2018), Nacionalno bez odijuma, pogled bez pretenzija, knjiga druga, Pedagoški fakultet u Somboru, Sombor.
13. Milošević, Nikola, (1982), Dostojevski kao mislilac, Partizanska knjiga, Beograd.
14. Srbi 1903-1914: Istorija ideja, (2015), priredio Miloš Ković, Klio, Beograd.

A TREATISE ON „MEASURE“ OR A NARRATIVE MEASURE BY SERBS

Summary: A common situation is when the relationship between the individual and society seeks support in past events. At the time, there was no lack of initiative to solve the problem, but there was a lack of willingness to bring the activities together into one energy. The reasons for this are numerous, from the arrogance of those in power, through the cynicism of those who oppose them, to a people who were often distrustful of any socio-political initiative. They have a common exclusivity with regard to the correctness of their own point of view, without the urge to question it. Criticism and controversy were not acceptable because they were perceived as hostile acts, and general state and national interest was a matter of party and / or leadership egoism. It is noticeable that there were no harmonization and conciliatory solutions.

Key words: Value, responsibility, identity, balance, Serbs

